

نسل شیر 124 هزار سال عمر دارد

دانشمندان منشا و تاریخچه شیرهای امروزی را تشخیص داده‌اند. انجام آزمایش های ژنتیک روی شیرهای زنده و نمونه هایی از بقایای این جانوران که در موزه ها نگهداری می شوند، نشان می دهد که اجداد مشترک شیرهای امروزی حدود ۱۲۴ هزار سال پیش زندگی می کردند.

دانشمندان منشا و تاریخچه شیرهای امروزی را تشخیص داده‌اند. انجام آزمایش های ژنتیک روی شیرهای زنده و نمونه هایی از بقایای این جانوران که در موزه ها نگهداری می شوند، نشان می دهد که اجداد مشترک شیرهای امروزی حدود ۱۲۴ هزار سال پیش زندگی می کردند.

گونه شیرهای امروزی به مرور به دو گروه جداگانه تقسیم شده است. یکی شیرهای ساکن هند و نواحی مرکزی و غربی آفریقا و دیگری شامل شیرهای نواحی شرقی و جنوبی قاره آفریقا است.

نسل گروه اول اکنون در معرض خطر قرار دارد و معنای آن این است که نیمی از تنوع گونه های امروزی این جانور رو به نابودی است.

جزئیات این تحقیقات که ممکن است به حفظ نسل شیرهای امروزی کمک موثری کند در نشریه علمی «کلیک بی ام سی، زیست شناسی تکاملی» منتشر شده است.

کشف تاریخچه زندگی و تکامل شیرهای امروزی کار ساده ای نبوده چون معمولا از جانوران ساکن مناطق گرمسیر آثار فسیلی بسیار کمی به جا می ماند.

در عین حال شیرها در دهه های اخیر به شدت با خطر نابودی روبرو بوده و تحت تاثیر گسترش دامنه فعالیت انسان به زیستگاه طبیعی این جانوران شمار زیادی از آنها نابود شده اند.

محدودیت دسترسی به باقی مانده های فسیلی و نحوه پراکندگی این جانوران در نقاط مختلف، باعث شده که بازسازی تاریخ زندگی شیرها بسیار دشوار شود.

به همین خاطر یک گروه بین المللی از پژوهشگران برای انجام تحقیقات خود به آزمایش دی ان ای کهن این جانوران که نمونه های موجود آن در موزه ها نگهداری می شوند، روی آوردند.

بخش بریتانیایی این تحقیقات که ریاست آن بر عهده دکتر «راس بارنت» از دانشگاه «دارام» است، نمونه های «دی ان ای میتوکندری» را از نقاط مختلف جمع آوری کرده اند. آنها توانسته اند حتی نمونه ژنتیک گونه های منقرض شده مثل شیر بربری شمال آفریقا، شیر ایرانی و شیرهای مناطق مرکزی و غربی آفریقا را از روی نمونه های موجود در موزه ها به دست بیاورند.

پژوهشگران نتایج این آزمایش ها را با نمونه برداری ژنتیک از گونه هایی که در حال حاضر در آسیا و یا نقاط مختلف قاره آفریقا زندگی می کنند مقایسه کرده و بعد تشخیص دادند که زیر مجموعه هر یک از گونه های مختلف این جانور به چه شکلی تحول پیدا کرده است.

این پژوهش نشان داد که گونه امروزی شیر که هنوز هم به بقاء خود ادامه می دهد و در اصطلاح علمی با نام «پانترا لئو» شناخته می شود، ابتدا در شرق و جنوب آفریقا ظاهر شده است که با نتایج مطالعات قبلی در این زمینه انطباق دارد.

حدود ۱۲۴ هزار سال قبل و در اواخر دوران زیست شناسی پلیستوسن، گروه های زیر مجموعه این گونه جانوری به مرور شکل گرفته و تکامل یافته اند.

در آن دوره تمام مناطق مرکزی قاره آفریقا از جنگل پوشیده بود و بخش گسترده ای از صحرای شمال آفریقا نیز مرغزارهای سرسبزی بودند.

شیرهای ساکن جنوب و یا شرق قاره آفریقا به مرور از بقیه جدا شده و روند تغییر خود به نسبت شیرهای ساکن شمال و غرب آفریقا را شروع کردند. تفاوت بین این دو گروه از شیرها امروز هم مشهود است.

حدود ۵۱ هزار سال پیش هوای قاره آفریقا به شدت خشک شد و محدوده صحرای گسترش یافت که تحت تاثیر آن ارتباط بین شیرهای ساکن شمال با شیرهای ساکن غرب این قاره قطع شد. در همان زمان شیرهای غرب آفریقا محدوده زیست خود را به نواحی مرکزی این قاره گسترش دادند که در آن زمان قابل زیست تر بود.

از آن زمان تاکنون رودخانه های بزرگ قاره آفریقا، از جمله نیل و نیجر، باعث شده اند که این دو گروه از شیرها از یکدیگر جدا بمانند.

نکته دیگری که با انجام آزمایش روی نمونه های قدیمی دی ان ای مشخص شده این است که گونه امروزی شیر، مهاجرت خود به خارج از قاره آفریقا را حدود ۲۱ هزار سال پیش شروع کرده است.

در پایان دوران زیست شناسی پلیستوسن گروهی از شیرها از شمال آفریقا مهاجرت خود را آغاز کرده و در نهایت به شبه قاره هند رسیدند.

هزاران سال بعد، حدود پنج هزار سال پیش نیز گروه دیگری از شیرها از آفریقا مهاجرت کرده و به ایران رسیدند. این نسل از شیرها کاملا منقرض شده اند.

کشف این نکات می تواند برای حفظ نسل این جانور پیامدهای مهمی داشته باشد.

امروزه تعدادی کمتر از ۴۰۰ قلاده از شیر آسیایی که در اصطلاح علمی «لئو پرسیکا» نامیده می شود زنده هستند که در شبه جزیره کاتیاوار واقع در هند زندگی می کنند.

اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت این گونه را در فهرست جانداران در معرض نابودی قرار داده است.

دکتر «راس بارنت» یکی از مسئولان این پژوهش گفت: «جمعیت شیرها در غرب و نواحی مرکزی آفریقا که طی چند دهه اخیر تعداد آنها به شدت کاهش یافته، با شیرهای هند بیشتر از شیرهای ساکن نواحی شرق آفریقا خویشاوندی دارند».

با وجود فاصله جغرافیایی طولانی بین شیر آسیایی و شیر شمال و غرب آفریقا به نظر می رسد که این دو گروه با دو گروه منقرض شده شیر ایرانی و شیر بربری که سابقا در شمال آفریقا می زیسته خویشاوندی بسیار نزدیکی دارند.

بارنت افزود: «خویشاوندی و شباهت چشمگیر بین نوع منقرض شده شیر بربری با نوع زنده شیر آسیایی ساکن هند واقعا تعجب آور است».

شیر بربری به خاطر مشخصات ظاهری خیره کننده آن و ابهامهایی که در مورد سرنوشت آن وجود دارد همواره یکی از اسرار آمیزترین و جذاب ترین گونه ها در میان شکارچیان عظیم الجثه بوده است. تعداد کثیری از شیرهای بربری در نواحی شمال آفریقا می زیستند و این گونه از نظر ظاهری با سایر بخش ها از خانواده شیر امروزی تفاوت های برجسته ای داشت.

یال های بسیار بلندی داشت، پیشانی آن برجسته تر و پوزه اش باریک تر از شیرهای دیگر بود. کسانی که در دوران حیات این گونه آن را دیده اند، یادآوری کرده اند که جثه این جاندار بزرگتر و رنگ چشم های آن با سایر شیرها متفاوت بوده است ولی هیچیک از این نکات را نمی توان به شیوه علمی سنجید و یا ثابت کرد.

با قطعیت نمی توان گفت که آیا امروزه چیزی از نسل شیرهای بربری باقی مانده و یا نه. گروهی از زیست شناسان از احتمال احیا نسل این گونه صحبت می کنند. سابقا برخی از شواهد نشان می داد که ممکن است هنوز هم تعدادی از آنها در باغ وحش خانواده سلطنتی مراکش وجود داشته باشند.

اما تحقیقات قبلی و پژوهشی که توسط تیم دکتر «راس بارنت» انجام شده نشان داد که این جانوران از نسل شیرهای بربری نیستند.

اگر این نتایج درست باشد ثابت می کند که نسل شیر بربری به طور کامل منقرض شده است بنابراین طبق نتایج این پژوهش جدید می توان شیرهای آسیایی ساکن هند را که نزدیک ترین خویشاوند شیرهای بربری هستند، دوباره به شمال آفریقا منتقل کرد تا نسل شیرهای این منطقه احیا شود.

بارنت می گوید: «این اطلاعات روی هر گونه اقدامی در آینده برای بازگرداندن این جانور به نواحی شمال آفریقا تاثیر خواهد داشت. احتمالا از طریق شیرهای ساکن هند می توان نسل شیرهای بربری را دوباره زنده کرد».

حدس زده می شود که طی ۲۰ سال اخیر حدود یک سوم از جمعیت شیرهای ساکن آفریقا نابود شده اند.

دکتر بارنت و همکارانش می گویند که وضعیت شیرهای ساکن نواحی مرکزی و غربی آفریقا بیش از همه جای نگرانی دارد. نسل آنها اکنون در مرز انقراض قرار دارد و تازه ترین آمارها نشان می دهد که در غرب آفریقا فقط بین ۴۰۰ تا ۸۰۰ قلاده و در نواحی مرکزی این قاره نیز فقط ۹۰۰ قلاده شیر باقی مانده است.

تعداد کمی هم برای حفظ هر یک از این گونه ها در باغ وحش های جهان نگهداری می شوند.

دکتر بارنت می گوید: «اگر ما تمام جمعیت شیرهای امروزی را از نظر تنوع به دو دسته بزرگ تقسیم کنیم تنها نقاطی که وضعیت زیست و بقا شیرها در آن مناسب است بخش های شرقی و جنوبی آفریقا هستند. و نباید فراموش کرد که این مناطق فقط در برگیرنده نیمی از تنوع گونه های این جانور است».

وی افزود: «دسته بزرگ دیگر در حقیقت شامل شیرهای ساکن هند و شیرهای نواحی مرکزی و غربی آفریقا است. اگر جمعیت شیرها در غرب و مرکز آفریقا از این هم بیشتر کاهش یابد تنها چیزی که از این گونه باقی خواهد ماند همان چند صد قلاده شیری است که اکنون در هند زندگی می کنند» (بی بی سی)